

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. 11-й КЛАС. РІВЕНЬ СТАНДАРТУ	4
ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ	7
I семестр	
<i>ВСТУП. ЛІТЕРАТУРА. МОРАЛЬ. ЛЮДЯНІСТЬ</i>	7
Урок 1. Виклики сучасного світу. Значення літератури та культури для збереження миру й духовності. Роль вітчизняної перекладацької школи для популяризації світової літератури й формування українського читача	7
<i>ЗОЛОТІ СТОРІНКИ ДАЛЕКИХ ЕПОХ</i>	10
<i>Німеччина</i>	10
Урок 2. Німецьке Просвітництво та його вплив на розвиток Європи. Йоганн Вольфганг Гете «Фауст». Історія створення трагедії «Фауст». Особливості композиції. Проблематика	10
Урок 3. Образ Фауста як утілення динамізму нової європейської цивілізації. Пошуки сенсу буття й призначення людини	15
Урок 4. Трагедія «Фауст»: діалектичне розв'язання проблеми добра й зла. Фауст і Мефістофель. Фауст та Маргарита. Жанрова своєрідність твору	20
<i>МОДЕРНІЗМ</i>	25
Урок 5. Модерністська проза початку ХХ ст. (загальна характеристика). Світоглядні й естетичні засади модернізму, його художнє новаторство. Модерністські явища в художній прозі на початку ХХ ст. <i>Розвиток мовлення (усно)</i> . Складання тез за темою «Модерністська проза початку ХХ ст.»	25
<i>Німецькомовна проза</i>	28
Урок 6. Життя та творчий шлях Франца Кафки. Новела «Перевтілення». Образ Замзи як автопортрет письменника й уособлення «маленької людини» ХХ ст. Особливості композиції, використання фантастики	28
Урок 7. Образ Грегора Замзи, значення центральної метафори у новелі «Перевтілення». Особливості стилю Ф. Кафки	32
<i>Росія</i>	37
Урок 8. Михайло Опанасович Булгаков. Життєвий та творчий шлях. М. Булгаков і Україна. Роман «Майстер і Маргарита» як «роман-лабіринт» зі складною філософською проблематикою. Особливості композиції твору — роман у романі	37
Урок 9. Морально-філософське наповнення ершалаїмських розділів твору. Трагізм долі митця (майстра)	39
Урок 10. Проблеми кохання та творчості в романі М. Булгакова. Засоби комічного (сатира, сарказм, пародія та ін.). <i>Розвиток мовлення (усно)</i> . Музеї і пам'ятники М. Булгакову та його персонажам у різних країнах	44
Урок 11. <i>Контрольна робота № 1</i> за темами «Золоті сторінки далеких епох» та «Модернізм»	48
<i>ШЕДЕВРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЛІРИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.</i>	51
Урок 12. Розмаїття течій модернізму й авангардизму в європейській ліриці ХХ ст.	51
<i>Австрія</i>	53
Урок 13. Райнер Марія Рільке «Згаси мій зір...», «Орфей, Еврідіка, Гермес», збірка «Сонети до Орфея» (огляд). Філософський характер та художня довершеність лірики поета	53
<i>Росія</i>	57
Урок 14. Срібна доба російської поезії: тенденції, здобутки, долі митців. Пошуки нових принципів та форм поетичної виразності. Течії Срібної доби (символізм, акмеїзм, футуризм та ін.). Найяскравіші представники Срібної доби російської поезії	57
Урок 15. Анна Андріївна Ахматова (Горенко) та акмеїзм. Провідні теми й мотиви ранньої лірики. Борис Леонідович Пастернак. Філософська спрямованість лірики та прози митця	63
Урок 16. <i>Контрольна робота № 2</i> за темою «Шедеври європейської лірики першої половини ХХ ст.»	68
Урок 17. <i>Позакласне читання</i> . Олександр Іванович Купрін «Гранатовий браслет»	71

II семестр

<i>АНТИУТОПІЯ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ</i>	75
<i>Велика Британія</i>	75
Урок 18. Розвиток жанру антиутопії у ХХ ст.: ознаки та представники. Зв'язок творчості Джорджа Орвелла (Еріка Артура Блера) із соціально-історичною ситуацією доби. Поетика жанру антиутопії у творчості митця (фантастика, мова, символи, алегорії та ін.)	75
Урок 19. Джордж Орвелл «1984». Викриття сутності тоталітарної системи та її ієрархії в антиутопіях митця. Боротьба проти страху й рабської покорності в суспільній свідомості. Художній конфлікт. Персонажі	79
<i>ПРОБЛЕМА ВІЙНИ ТА МИРУ В ЛІТЕРАТУРІ ХХ ст.</i>	82
<i>Німеччина</i>	82
Урок 20. Бертольд Брехт — драматург-новатор. «Епічний театр» Б. Брехта: теоретичні засади	82
Урок 21. Зображення війни як засобу збагачення в драмі «Матінка Кураж та її діти». Ідеї попередження й ознаки «епічного театру» в п'єсі	84
Урок 22. Генріх Белл. Засудження антигуманної сутності Другої світової війни, її руйнівних наслідків для людства в оповіданні «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»	88
<i>Німецькомовна поезія</i>	93
Урок 23. Пауль Целан (Анчель). «Фуга смерті» — один з найвідоміших творів про голокост. Художнє новаторство митця	93
Урок 24. Контрольна робота № 3 за темою «Проблема війни та миру в літературі ХХ ст.». Розвиток мовлення (письмово) . Твір-роздум за прочитаними творами	97
<i>ЛЮДИНА ТА ПОШУКИ СЕНСУ ІСНУВАННЯ В ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.</i>	99
<i>США</i>	99
Урок 25. Ернест Міллер Гемінгвей. Віхи життя та творчості митця. «Кодекс честі» героїв Е. М. Гемінгвея	99
Урок 26. Реалістичний, міфологічний і філософський плани повісті «Старий і море». Символіка образів (риба, море, рибалка, хлопчик та ін.). Образ Сантьяго. Ознаки притчі у повісті	103
<i>Японія</i>	107
Урок 27. Ясунарі Кавабата — лауреат Нобелівської премії з літератури. Стислі відомості про життя митця. Відображення специфіки японської культури, традицій, звичаїв у повісті «Тисяча журавлів»	107
<i>ЛІТЕРАТУРА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ ст.</i>	111
<i>Провідні тенденції в драматургії другої половини ХХ ст.</i>	111
Урок 28. «Драма-притча» як відгук на сучасні історичні події та актуальні питання духовного буття людини. «Театр абсурду» як явище неоавангардизму	111
Урок 29. Позакласне читання . Макс Фріш «Санта-Крус»	113
Урок 30. Розвиток мовлення (письмово) . Складання тез за темою уроку. Постмодернізм — одне з найяскравіших літературних явищ останніх десятиліть ХХ — початку ХХІ ст. Соціально-історичні, культурно-філософські й естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі. Постмодерністське мистецтво: елітарна та масова культура	115
<i>Література постмодернізму</i>	117
Урок 31. Милорад Павич. Короткі відомості про сербського митця. Утілення в оповіданні «Скляний равлик» ознак постмодернізму. Варіанти фіналу твору як своєрідна ознака творчості М. Павича. СENS центральної метафори у творі	117
Урок 32. Контрольна робота № 4 за темою «Література другої половини ХХ — початку ХХІ ст.»	121
<i>СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА В ЮНАЦЬКОМУ ЧИТАННІ</i>	123
<i>Австралія</i>	123
Уроки 33–34. Маркус Зусак «Крадійка книжок» — бестселер сучасної літератури	123
<i>ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ</i>	127
Урок 35. «Велике бачиться на відстані»: узагальнення й систематизація вивченого впродовж навчального року	127
<i>ЛІТЕРАТУРА Й ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ</i>	

ПЕРЕДМОВА

Цей методичний посібник створено відповідно до чинної з 2019 року програми із зарубіжної літератури, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 р. № 1407. Видання містить календарне планування за семестрами за рівнем стандарту та розширені плани-конспекти уроків (як традиційних, так і нетрадиційних) із зарубіжної літератури для 11-го класу. Авторка пропонує різноманітні прийоми й засоби роботи відповідно до сучасних педагогічних технологій з урахуванням досягнень вікової психології. Значну увагу приділено реалізації компетентнісного підходу у викладанні як однієї з найактуальніших вимог реформи сучасної освіти. Такий підхід передбачає володіння методиками *компетентнісного навчання*, розуміння сутності Нової української школи.

Компетентнісний підхід реалізується за умови поєднання вчителем на уроках доброзичливої атмосфери з мотивацією учнів до саморозвитку, їхньою активною творчою діяльністю, діалогічністю уроку, емоційним сприйняттям навчального матеріалу й міжмистецьких зв'язків. Педагогові варто зважати на те, що компетентнісний підхід тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами до навчання, зокрема у старшій школі.

Зарубіжна література посідає особливе місце поміж шкільних предметів: вона дає учням знання про світобудову, акцентує увагу на смислових та світоглядних аспектах, допомагає сформувати ціннісні орієнтири тощо.

Мета розвитку компетентностей на уроках зарубіжної літератури — це виховання, зокрема:

- читача (систематично читає, розуміє прочитане й відчуває насолоду від процесу читання, змісту або форми художнього тексту; уміє розповісти й описати враження про прочитане, висловити свою думку);
- літературного критика (знає та вміє різнобічно аналізувати, тлумачити художній зміст творів літератури, визначати їхні переваги й недоліки);
- літературознавця (застосовує здобуту літературну освіту для дослідження історії літератури, життя та творчості окремих письменників, взаємозв'язків творів із конкретною історичною добою, досліджує закони розвитку літератури як особливої форми духовної діяльності людини);
- дослідника проблем (використовує літературну освіту для орієнтування у проблемах сьогодення, розуміє вчинки оточуючих, віддає перевагу моральним цінностям);
- письменника (застосовує знання з літератури як творець власних художніх текстів).

Пропоноване видання допоможе розв'язати ці завдання.

Плани-конспекти складено у такий спосіб, що основну роботу на уроці виконують учні: учитель лише забезпечує успішну групову комунікацію, дає учням змогу застосувати вже набуті навички для опанування нових знань. Значну увагу приділено груповим формам роботи, виконанню індивідуальних завдань, залученню учнів до проведення уроку, прийомам критичного мислення й активним методам навчання, рольовим іграм, бесідам з елементами дискусії, міжлітературним та міжпредметним зв'язкам, сучасним засобам подання матеріалу (з опорою на візуальну пам'ять).

У посібнику наведено матеріали для поточного контролю знань, умінь та навичок учнів, а також для проведення тематичного оцінювання (тестування) упродовж навчального року з урахуванням мінімум двох рівнів складності.

Це видання стане в пригоді не лише вчителям-початківцям, а й досвідченим педагогам, оскільки дає змогу обрати раціональні способи викладання навчального матеріалу, пропонує різні прийоми активізації образного, логічного, асоціативного мислення школярів, що розвивають спостережливість, пам'ять, зв'язне мовлення, культуру спілкування й естетичний смак; а також забезпечує якнайповніше розкриття виховного потенціалу художньої літератури.

Наведений тут матеріал творчий учитель може використовувати повністю або частково, доповнюючи власними напрацюваннями та зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів конкретного класу. Для полегшення звітності плани-конспекти уроків розташовано на окремих аркушах з берегами для нотаток.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. 11-Й КЛАС. РІВЕНЬ СТАНДАРТУ

На навчальний рік — 34 години (35 годин), на тиждень — 1 (із них: текстуальне вивчення творів — 27, розвиток мовлення — 4, позакласне читання — 2, резервний час — 2)

№ з/п	Дата проведення уроку		Тема уроку	Примітки
	запланована	скоригована		
I СЕМЕСТР				
Вступ. Література. Мораль. Людність				
1			Виклики сучасного світу. Значення літератури та культури для збереження миру й духовності. Роль вітчизняної перекладацької школи для популяризації світової літератури й формування українського читача	
Золоті сторінки далеких епох				
<i>Німеччина</i>				
2			Німецьке Просвітництво та його вплив на розвиток Європи. Йоганн Вольфганг Ґете «Фауст». Історія створення трагедії «Фауст». Особливості композиції. Проблематика	
3			Образ Фауста як утілення динамізму нової європейської цивілізації. Пошуки сенсу буття й призначення людини	
4			Трагедія «Фауст»: діалектичне розв'язання проблеми добра й зла. Фауст і Мефістофель. Фауст та Маргарита. Жанрова своєрідність твору	
Модернізм				
5			Модерністська проза початку ХХ ст. (загальна характеристика). Світоглядні й естетичні засади модернізму, його художнє новаторство. Модерністські явища в художній прозі на початку ХХ ст. Розвиток мовлення (усно) . Складання тез за темою «Модерністська проза початку ХХ ст.»	
<i>Німецькомовна проза</i>				
6			Життя та творчий шлях Франца Кафки. Новела «Перевтілення». Образ Замзи як автопортрет письменника й уособлення «маленької людини» ХХ ст. Особливості композиції, використання фантастики	
7			Образ Ґрегора Замзи, значення центральної метафори у новелі «Перевтілення». Особливості стилю Ф. Кафки	
<i>Росія</i>				
8			Михайло Опанасович Булгаков. Життєвий та творчий шлях. М. Булгаков і Україна. Роман «Майстер і Маргарита» як «роман-лабіринт» зі складною філософською проблематикою. Особливості композиції твору — роман у романі	
9			Морально-філософське наповнення ершалаїмських розділів твору. Трагізм долі митця (майстра)	
10			Проблеми кохання та творчості в романі М. Булгакова. Засоби комічного (сатира, сарказм, пародія та ін.). Розвиток мовлення (усно) . Музеї і пам'ятники М. Булгакову та його персонажам у різних країнах	
11			Контрольна робота № 1 за темами «Золоті сторінки далеких епох» та «Модернізм»	

№ з/п	Дата проведення уроку		Тема уроку	Примітки
	запланована	скоригована		
Шедеври європейської лірики першої половини ХХ ст.				
12			Розмаїття течій модернізму й авангардизму в європейській ліриці ХХ ст.	
<i>Австрія</i>				
13			Райнер Марія Рільке «Згаси мій зір...», «Орфей, Еврідіка, Гермес», збірка «Сонети до Орфея» (огляд). Філософський характер та художня досконалість лірики поета	
<i>Росія</i>				
14			Срібна доба російської поезії: тенденції, здобутки, долі митців. Пошуки нових принципів та форм поетичної виразності. Течії Срібної доби (символізм, акмеїзм, футуризм та ін.). Найяскравіші представники Срібної доби російської поезії	
15			Анна Андріївна Ахматова (Горенко) та акмеїзм. Провідні теми й мотиви ранньої лірики. Борис Леонідович Пастернак. Філософська спрямованість лірики та прози митця	
16			Контрольна робота № 2 за темою «Шедеври європейської лірики першої половини ХХ ст.»	
17			Позакласне читання. Олександр Іванович Купрін «Гранатовий браслет»	
II СЕМЕСТР				
Антиутопія у світовій літературі				
<i>Велика Британія</i>				
18			Розвиток жанру антиутопії у ХХ ст.: ознаки та представники. Зв'язок творчості Джорджа Орвелла (Еріка Артура Блера) із соціально-історичною ситуацією доби. Поетика жанру антиутопії у творчості митця (фантастика, мова, символи, алегорії та ін.)	
19			Джордж Орвелл «1984». Викриття сутності тоталітарної системи та її ієрархії в антиутопіях митця. Боротьба проти страху й рабської покорності в суспільній свідомості. Художній конфлікт. Персонажі	
Проблема війни та миру в літературі ХХ ст.				
<i>Німеччина</i>				
20			Бертольд Брехт — драматург-новатор. «Епічний театр» Б. Брехта: теоретичні засади	
21			Зображення війни як засобу збагачення в драмі «Матінка Кураж та її діти». Ідеї попередження й ознаки «епічного театру» в п'єсі	
22			Генріх Белль. Засудження антигуманної сутності Другої світової війни, її руйнівних наслідків для людства в оповіданні «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»	
<i>Німецькомовна поезія</i>				
23			Пауль Целан (Анчель). «Фуга смерті» — один з найвідоміших творів про голокост. Художнє новаторство митця	
24			Контрольна робота № 3 за темою «Проблема війни та миру в літературі ХХ ст.». Розвиток мовлення (письмово). Твір-роздум за прочитаними творами	

№ з/п	Дата проведення уроку		Тема уроку	Примітки
	запланована	скоригована		
Людина та пошуки сенсу існування в прозі другої половини ХХ ст.				
США				
25			Ернест Міллер Гемінгвей. Віхи життя та творчості митця. «Кодекс честі» героїв Е. М. Гемінгвея	
26			Реалістичний, міфологічний і філософський плани повісті «Старий і море». Символіка образів (риба, море, рибалка, хлопчик та ін.). Образ Сантьяго. Ознаки притчі у повісті	
Японія				
27			Ясунарі Кавабата — лауреат Нобелівської премії з літератури. Стислі відомості про життя митця. Відображення специфіки японської культури, традицій, звичаїв у повісті «Тисяча журавлів»	
Література другої половини ХХ — початку ХХІ ст.				
Провідні тенденції в драматургії другої половини ХХ ст.				
28			«Драма-притча» як відгук на сучасні історичні події та актуальні питання духовного буття людини. «Театр абсурду» як явище неоавангардизму	
29			Позакласне читання. Макс Фріш «Санта-Крус» ¹	
30			Розвиток мовлення (письмово). Складання тез за темою уроку. Постмодернізм — одне з найяскравіших літературних явищ останніх десятиліть ХХ — початку ХХІ ст. Соціально-історичні, культурно-філософські й естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі. Постмодерністське мистецтво: елітарна та масова культура	
Література постмодернізму				
31			Милорад Павич. Короткі відомості про сербського митця. Утілення в оповіданні «Скляний равлик» ознак постмодернізму. Варіанти фіналу твору як своєрідна ознака творчості М. Павича. Сенс центральної метафори у творі	
32			Контрольна робота № 4 за темою «Література другої половини ХХ — початку ХХІ ст.»	
Сучасна література в юнацькому читанні				
Австралія				
33–34			Маркус Зузак «Крадійка книжок» — бестселер сучасної літератури	
Підбиття підсумків				
35			«Велике бачиться на відстані»: узагальнення й систематизація вивченого впродовж навчального року	

¹ Або Фрідріх Дюрренматт «Гостина старої дами».

ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

Дата _____

Клас _____

I семестр

ВСТУП. ЛІТЕРАТУРА. МОРАЛЬ. ЛЮДЯНІСТЬ

УРОК 1. ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТУ. ЗНАЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА КУЛЬТУРИ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ МИРУ Й ДУХОВНОСТІ. РОЛЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ШКОЛИ ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЧИТАЧА

Мета — формувати компетентності:

- **предметні** (розуміння значення художньої літератури для розвитку суспільства й особистості, національних та загальнолюдських духовних цінностей, утілених у творах літератури й мистецтва; усвідомлення значення оригінальної та перекладної літератури для протистояння викликам сучасного світу, для збереження миру й духовності);
- **ключові** (уміння *вчитися*: прагнення літературної обізнаності з метою саморозвитку; *математичну*: уміння виокремлювати головну та другорядну інформацію; *комунікативну*: навички ефективної роботи в парі й колективі; *загальнокультурну*: прагнення збагатити свій світогляд).

Тип уроку: урок здобуття нових знань і формування на цій основі вмінь та навичок.

Обладнання: підручники, роздавальний матеріал за темою уроку.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

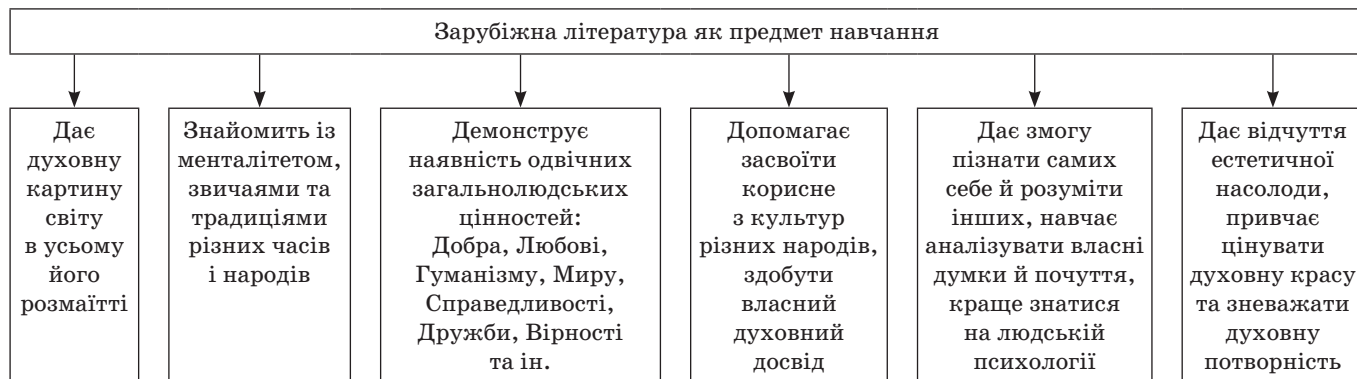
1. Бесіда

- ♦ Яку роль у вашому житті відіграє інтернет?
- ♦ Яке місце у вашому житті посідає книга (у паперовому й електронному форматах)?

2. Інтерактивний прийом «Групування»

- ♦ Колективно складіть групу за темою «Значення предмета “Зарубіжна література”».

Очікуваний результат

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Слово вчителя

— Сучасні науково-технічні винаходи відкривають людству неабиякі можливості. Але чи замислюємося ми над наслідками використання цих можливостей?

Наприклад, інтернет — це безмежний океан корисних відомостей, змога спілкуватися з тими, хто перебуває в будь-якому куточку земної кулі, унікальні програми, що допомагають людям найрізноманітніших професій та роду занять. Проте інтернет — це також засіб впливу на свідомість громадян нашого глобалізованого світу.

Поставлений на перше місце розвиток науки й техніки часто відвертає суспільство від глобальних проблем сучасного світу — таких, як соціальна несправедливість, війни, бідність та стан екології. До цього переліку належать також моральні виклики.

Занепад духовності сучасного суспільства зумовлює потребу у внутрішній перебудові самої особистості. На жаль, мораль та етику ми доволі часто сприймаємо як щось нав'язливе, набридливе.

Аби наше суспільство мало змогу прогресувати, людству необхідні моральне відродження й духовне піднесення. І в цьому неабияка роль належить гуманітарним наукам, зокрема літературі, яка допомагає людині окреслити для себе життєві цінності, що стануть її опорою та поштовхом до дії.

2. Словникова робота (запис до зошитів)

Глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції й уніфікації. У ширшому розумінні — перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі.

Культурна глобалізація — поширення у світі ідей, моди, релігій, технологій, мов тощо. Культурна глобалізація розширила контакти між культурами, але може супроводжуватися зменшенням унікальності національних культур.

3. Робота з підручником

- ♦ Опрацюйте теоретичний матеріал підручника за темою уроку.

4. Бесіда

- ♦ Якою є роль шкільної літературної освіти в демократичному суспільстві?
- ♦ Перекладна література — це «золотий міст зрозуміння та спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями» (І. Франко). Чи поділяєте ви цю думку? Якою мірою?

V. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

1. Творча робота (у парах)

- ♦ Прочитайте вислів Вольтера (*запис на дошці*): «Людина, яка не читає, сплачує за це своїм життям; нація, яка не читає, сплачує за це своєю історією». Чи погоджуєтеся ви з думкою митця? Відповідь аргументуйте.

2. Перевірка результатів творчої роботи

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Узагальнювальне слово вчителя

— Людину, яка прочитала багато книжок та застосовує здобуті знання, поважають у суспільстві, вона стає найбажанішим і найкращим другом, адже знання такої людини дають їй змогу знайти вихід із будь-якої складної ситуації, вона неодмінно прийде вам на допомогу, якщо ви втратите життєві орієнтири, допоможе знайти відповіді на нагальні запитання в літературі, такі собі «літературні ліки».

Отже, література — це невід’ємна складова життя й розвитку суспільства. Вона є найбільшою скарбницею мудрості, що відкрита для кожного. Не шукайте інших шляхів: просто візьміть до рук книжку!

2. Рефлексія

1) Інтерактивний прийом «Сітка Елвермана» (робота в парах)

- ♦ Розв’яжіть проблему й заповніть відповідними аргументами стовпці «Так» і «Ні» в «Сітці Елвермана».

Так	Проблема	Ні
...	Культура та література відіграють найважливішу роль у збереженні миру й духовності.	...

Методичний коментар. Стратегія «Сітка Елвермана» спрямована на вдосконалення вміння учнів всебічно аналізувати запропоновану проблему, організувати дискусію й формулювати чітку позицію щодо обговорюваних проблем на рівні дібраних аргументів. Проблема слід сформулювати так, щоб учні мали змогу розв’язати її, навівши однакову кількість аргументів та контраргументів. Цю роботу можна організувати в парах або групах, а результати обговорити всім класом.

2) Інтерактивна вправа «Асоціативний кущ»

- ♦ Доберіть слова-асоціації до опрацьованого на уроці матеріалу.

3. Оцінювання результатів роботи учнів на уроці

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Повторити особливості доби Просвітництва, поширення його ідей Європою, культуру й літературу цієї доби.

Дата _____

Клас _____

ЗОЛОТІ СТОРІНКИ ДАЛЕКИХ ЕПОХ

Німеччина

УРОК 2. НІМЕЦЬКЕ ПРОСВІТНИЦТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЄВРОПИ. ЙОГАНН ВОЛЬФГАНГ ҐЕТЕ «ФАУСТ». ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТРАГЕДІЇ «ФАУСТ». ОСОБЛИВОСТІ КОМПОЗИЦІЇ. ПРОБЛЕМАТИКА

Мета — формувати компетентності:

- **предметні** (розуміння основних засад мистецтва доби Просвітництва, зокрема німецького Просвітництва);
- **ключові** (уміння *вчитися*: прагнення літературної обізнаності з метою саморозвитку; *математичну*: уміння виокремлювати головну та другорядну інформацію, складати схеми; *комунікативну*: навички ефективної роботи в парі й колективі; *інформаційні*: уміння самостійно опрацювати джерела інформації та виступати з повідомленнями; розвинені увагу й уміння слухати; *загальнокультурну*: прагнення збагатити свій світогляд).

Тип уроку: урок здобуття нових знань і формування на цій основі вмій та навичок.

Обладнання: підручники; портрети Й. Ґ. Гердера, Ф. Шиллера, Ґ. Е. Лессінґа, братів Гумбольдт, Й. В. Ґете, І. Канта та інших відомих діячів німецького Просвітництва; роздавальний матеріал й мультимедійна презентація за темою уроку, медіазасоби.

Людина народжена вільною... Поки змушений коритися народ скоряється, він діє добре, але щойно, маючи змогу позбутися ярма, народ скидає його, він діє краще...

Ж.-Ж. Руссо

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

1. Літературна вікторина «Вгадай митця»

- ♦ За описом назвіть ім'я письменника.
  - 1) Англійський просвітник, відомий радикальними поглядами, через які зазнав жорстокого осуду. Найвідоміший його твір став улюбленим для багатьох поколінь, а герой цього роману довів, що людині до снаги здолати все, навіть цілковиту ізоляцію на безлюдному острові. (*Даніель Дефо.*)
  - 2) Англійський просвітник, який відправляв свого героя то до країни ліліпутів, то до країни велетнів з однією метою: відтворити проблеми сучасної йому Англії. (*Джонатан Свіфт.*)
  - 3) Відомий французький філософ, письменник-сентименталіст, музикант, автор відомого роману «Юлія, або Нова Елоїза». (*Жан-Жак Руссо.*)
  - 4) Французький драматург, який створив безсмертний образ кмітливого й винахідливого Фіґаро. (*Бомарше.*)
  - 5) Шотландський просвітник, народний поет, перу якого належить відомий вірш «Чесна бідність». (*Роберт Бернс.*)
  - 6) Німецький просвітник, автор багатьох балад, одна з яких — розповідь про славного, гордого лицаря Делоржа, для якого гідність важливіша за особисті почуття. (*Фрідріх Шиллер.*)
  - 7) Німецький просвітник, друг і однодумець Шиллера, автор багатьох балад, одна з яких — напівказкова розповідь про лісового короля. (*Йоганн Вольфганг Ґете.*)
  - 8) Російський просвітник, син помора, який пішки з обозом прийшов до Москви, а наприкінці життя заснував Московський університет, який сьогодні має його ім'я. (*Михайло Васильович Ломоносов.*)

9) Видатний український просвітник, якому належать відомі слова: «Світ ловив мене, та не спіймав». (Григорій Савич Сковорода.)

2. Бліцопитування

- ♦ Що називають *Просвітництвом*? (*Просвітництво* — ідейна течія, що ґрунтувалася на переконанні у вирішальній ролі розуму й науки в пізнанні «природного порядку» для людини та суспільства.)
- ♦ Назвіть історичні межі доби Просвітництва. (*Друга половина XVII — XVIII ст.*)
- ♦ Що просвітники вважали причиною людських нещасть? (*Невігластво, релігійний фанатизм, феодально-абсолютистські порядки, відсутність політичних свобод та рівності громадян.*)
- ♦ Назвіть Батьківщину Просвітництва. (*Виникло в Англії, але найбільшого поширення набуло у Франції. Період між 1715-м та 1789 р. називають добою Просвітництва.*)
- ♦ Схарактеризуйте Просвітництво як ідейний рух та літературну добу. (*Основа ідеології Просвітництва — віра в перетворювальну силу людського розуму й освіти. Ідея «природної людини» — одна з провідних у Просвітництві. Художня література — засіб поширення просвітницьких ідей.*)
- ♦ Назвіть представників доби Просвітництва та країни, у яких вони творили. (*Дж. Свіфт, Даніель Дефо, Дж. Аддісон — Англія; Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, Бомарше, Дідро — Франція; Лессінг, Гете, Шиллер — Німеччина; Фонвізін, Радищев, поети-декабристи — Росія; Сковорода — Україна.*)
- ♦ Що вам відомо про особливості українського Просвітництва? (*У першій чверті XVIII ст. в Україні утвердилися два напрями: науково-освітній (В. Н. Каразін) та етико-гуманістичний (його засади найповніше втілено у творчості Г. С. Сковороди).*)

3. Інтерактивна вправа «Сенкан» (робота в парах)

- ♦ Складіть сенкан за темою «Просвітництво».

Очікуваний результат

Просвітництво.

Освічене, толерантне.

Навчає, виховує, удосконалює.

Людина може змінити все.

Розум.

III. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Слово вчителя

— У XVIII ст. в Німеччині, як у решті європейських країн, розгорнувся просвітницький рух, але він відбувався у надзвичайно складних соціально-політичних умовах. Розвиток буржуазних відносин гальмували економічна відсталість та феодальна роздрібненість держави. Формально Німеччина була у складі Священної Римської імперії, державні інститути якої давно втратили свою життєздатність: 300 князівств та 50 імперських міст Німеччини становили маленькі монархії, що жили за власними законами. Невипадково Лессінг назвав свою Батьківщину «ковдрою з клаптів». У кожному із князівств панувала патріархальна форма абсолютизму, що позбавляла третій стан (бюргерів і селян) будь-яких прав. До того ж Німеччина була віддаленою від центрів світової торгівлі, що значною мірою спричинило зубожіння країни. Усе це визначило характер німецького Просвітництва.

Отже, історичні обставини зумовили специфічні особливості німецького Просвітництва. Якщо у Франції основне завдання просвітники вбачали в підготовці

суспільства до буржуазної революції, то в економічно відсталій та політично роздробленій Німеччині про це поки що не могло бути й мови. Першочерговим завданням німецьких просвітителів поставала боротьба за національне об'єднання, розв'язана лише за правління канцлера Отто Бісмарка у другій половині XIX ст. Водночас німецьке Просвітництво добре прислужилося розвитку культури й літератури німецького народу. Саме митці цієї доби дали німецькому народові розуміння національної єдності, уклали в нього енергійні прагнення, увпевненість у своїх силах. Особливість німецького (як і французького) Просвітництва полягала в тому, що її лідери були більш радикальними у художніх (особливо драматичних) творах та більш поміркованими у філософських і естетичних трактатах.

2. Робота з підручником

- ♦ Опрацюйте матеріал підручника за темою уроку, складіть схему «Періодизація творчості Й. В. Гете».

Очікуваний результат

3. Інтерактивна вправа «Броунівський рух» (робота в групах)

- ♦ У складі 3 груп опрацюйте вміщений на картках матеріал: 1-ша група — «Історія створення трагедії “Фауст”»; 2-га — «Особливості композиції трагедії “Фауст”», 3-тя — «Трагедія “Фауст” у мистецтві». За принципам вправи «Броунівський рух» ознайомте зі здобутою інформацією решту однокласників. Найсуттєвіше занотуйте до зошитів.

Зміст карток для опрацювання

1-ша група «Історія створення трагедії “Фауст”»

«Фауст» — найвище досягнення Гете. Ще замолоду поет захопився середньовічною легендою про мага й чародія Фауста, якому в його нечестивих заняттях допомагав чорт, за що забрав потім душу Фауста до пекла. Свою душу герой мусив віддати в обмін на осягнення земної мудрості. Та істина, яку проповідували авторитети давнини та про яку йдеться у святих книгах, не задовольнила вченого. Для того щоб осягнути істину життя, Фауст прагне заглибитися в саме життя. Образу Фауста драматург надав привабливих рис: ренесанс-ну допитливість розуму, прагнення осмислення життя.

Поширений у літературі сюжет про вченого-мага Гете поєднав з іншим, популярним сюжетом: палко закоханий юнак спокушає молоду, недосвідчену дівчину, вона вагітніє від нього, а він малодушно кидає її напризволяще. Поет знайшов спосіб поєднати ці сюжети: Мефістофель (чорт) омолоджує вченого. Персонажами твору Гете є Бог, чорт, людина, нечиста сила. Однак тема виявилася складною для молодого поета, і він припинив працювати над рукописом. Майже за 25 років потому Гете повертається до роботи над трагедією, і «Фауст» стає головним змістом творчого життя митця.

2-га група «Особливості композиції трагедії «Фауст»»

Завершений твір містить «Присвяту», «Пролог у театрі», «Пролог на небі» та дві частини. Першу частину завершено 1806 р., другу — 1831-го.

Трагедія розпочинається двома прологами. Перший із них — «Пролог у театрі» — бесіда поета, актора й директора. Троє співрозмовників — це ніби три сторони особистості автора: поет мріє про високу мету; актор закликає сміливіше черпати сюжети із життя, щоб захопити серця людей; директор — діловий, практичний — тверезо оцінює дійсність, від розмов кличе до справи, до реального втілення на сцені високих поетичних задумів. Другий пролог — «Пролог на небі». У ньому беруть участь Бог, архангели Рафаїл, Михаїл, Гавриїл, згодом — Мефістофель. Цей пролог відкривається гімном могутній природі, одвічному руху й одвічній гармонії, гімном Сонцю та Землі, а завершується суперечкою Бога й Мефістофеля щодо сутності людини.

У першій частині твору змальовано історію кохання Фауста та юної гордянки Маргарити (Гретхен). Закохані цілком покладаються на природу. Для Фауста природа, кохання, щастя, Бог — нероздільні. Але природа не лише велична та прекрасна, вона суперечлива й таємнича. Щасливе та прекрасне кохання закінчується трагічно.

Друга частина твору схожа на мандри дивовижними островами. Фауст, живучи вдруge, намагається досягнути нове й дивне для нього життя та взяти в ньому посильну участь. Проживши друге життя, Фауст підбиває його підсумок. Він пересвідчився в найвищій цінності реального буття й діяльного життя людини та розуміє, що мусить передати істину, яку пізнав, нащадкам, тобто втілити її, побудувавши місто. Фауст також зрозумів, що людину виправдовують висока мета, невтомна праця, активність душі та одвічна боротьба за життя й волю. Фауст дістає на небі повне прощення.

3-тя група «Трагедія «Фауст» у мистецтві»

Трагедія Й. В. Гете «Фауст» у сюжетній лінії «Маргарита — Фауст» близька до аналогічних драм в українській літературі — «Сердешної Оксани» Г. Квітки-Основ'яненка, «Катерини» Т. Шевченка.

Творчість німецького поета досліджувало багато літературознавців та письменників, із-поміж українських — І. Франко, В. Дорошенко, Л. Рудницький та ін.

Трагедію «Фауст» перекладали українською мовою 12 разів, зокрема М. Старицький, Д. Загул, М. Улезко, Т. Вернивода. Та лише після перекладання «Фауста» М. Лукашем українські читачі змогли скласти повне уявлення про геніальний твір Гете.

У літературі ХХ ст. відомо приблизно 150 модифікацій фаустівського сюжету. Багато мотивів, сюжетів із трагедії зустрічаємо у творах Дж. Мілтона, Т. Шевченка, Т. Манна та ін. Чудові ілюстрації створили французький художник Е. Делакруа, російський М. Врубель, німецький Е. Берлах, американський Р. Кент та ін. «Фауст» Гете неодноразово театралізували. Так, Ш. Гюно створив оперу «Фауст», Ф. Шуберт — пісню «Гретхен за прядкою», Р. Шуман — ораторію «Сцени з «Фауста»». За мотивами гетевського «Фауста» писали музику Л. ван Бетховен, Г. Берліоз, М. Глінка, Р. Вагнер, П. Чайковський, М. Мусоргський та ін.

До легенди про Фауста зверталися такі видатні кінорежисери, як Ф. В. Мурнау («Фауст»), Р. Клер («Краса диявола»), О. Сокуров («Фауст»).

4. Перевірка результатів роботи груп (запис до зошитів)

- ♦ Презентуйте занотоване вами під час роботи у групах за правилами вправи «Броунівський рух».

Очікуваний результат

1-ша група

Джерела трагедії «Фауст» Й. В. Гете

- Народні легенди про лікаря, чарівника, чорнокнижника.

- Поширений сюжет: юнак спокушає юну дівчину та кидає її.
- Біблія, Книга Іова (легенда про праведника, якого спокушав сатана з дозволу Бога).

2-га група

Особливості композиції трагедії «Фауст» Й. В. Гете

- Два прологи (зав'язка).
- Перша частина — 25 сцен (1806) — її не поділено на дії, що суперечить формі драматичного жанру.
- Друга частина — 5 дій (1825–1831) — забагато для драматичного твору.

Висновок: нескенічна п'єса.

3-тя група

Трагедія «Фауст» Й. В. Гете у мистецтві

Література	Образотворче мистецтво	Музика	Кіно
Дж. Мілтон, Т. Шевченко, Т. Манн та ін.	Е. Делакруа, М. Врубель, Е. Берлах, Р. Кент та ін.	Ш. Гуно, Ф. Шуберт, Р. Шуман, Г. Берліоз, М. Глінка, Р. Вагнер, П. Чайковський, М. Мусоргський та ін.	Ф. В. Мурнау, Р. Клер, О. Сокуров

V. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Вправа «Цитатна доріжка»

- ♦ Прочитайте вислови Й. В. Гете. Дайте відповіді на запитання.

1) Бути людиною означає бути борцем. 2) Необхідно кимось бути, щоби щось створити. 3) Найбільшу радість можна відчутти лише від великої праці. 4) Працюйте, поки вам світить день. 5) Найголовніше — мати сильну волю, здібності і наполегливість, щоб довести все до кінця. 6) Характер формується лише в боротьбі. 7) Немає нічого великого, окрім істини. Який я радий, що присвятив своє життя істині.

- ♦ Що є темою цих висловлювань?
- ♦ Яким є ставлення Гете до людини? Якою він бачить її?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Бесіда

- ♦ Якими були умови розвитку Просвітництва в Німеччині?
- ♦ Що вразило вас в особистості Й. В. Гете? Стисло схарактеризуйте його творчий шлях.
- ♦ Хто з українських учених досліджував творчість німецького митця?
- ♦ Назвіть джерела, з яких Гете запозичив сюжет «Фауста».
- ♦ Що ви можете сказати про особливості композиції цього твору?

2. Узагальнювальне слово вчителя

— Як людина доби Просвітництва, Гете вбачав сенс свого життя в удосконаленні здібностей, якими обдарувала його природа, а також у тому, щоб поділитися своїми духовними відкриттями з людством.

3. Оцінювання результатів роботи учнів на уроці

VII. ДОМАШНЕ ЗАВДАННЯ

Прочитати трагедію Й. В. Гете «Фауст» (обов'язково — I частину та завершення II частини); скласти схему сюжетної лінії твору; повторити значення термінів *трагедія*, *драма*.